

TOPLUMSAL GERÇEKLİĞİN İNŞASINDA ETNOMETODOLOJİ VE SEMBOOLİK ETKİLEŞİMCİLİK KURAMLARININ ETKİSİNİ KAVRAMAK

Büşra Doğan*
Seher Oral**

Öz

Bu çalışmada, sembolik etkileşimcilik ve etnometodoloji kuramının Amerikan sosyolojisinde ortaya çıkışı, teorik varsayımları ve toplum anlayışı ele alınmıştır. Klasik sosyolojide makro çalışmaların yerini mikro ölçekli çalışmaların almaya başlaması ve bunun nedenlerini anlamak çalışmanın ana problematğini oluşturmaktadır. Bu çalışmada, sembolik etkileşim kuramının ortaya çıkışını sağlayan ve bu konuda teoriler sunan Mead'ın; I (ben), Me (bana), Blumer'ın günlük karşılaşmalar ve tecrübeler, Coley'in ayna benlik kavramı ve Goffman'ın benlik sunumu kavramı ele alınacaktır. Etnometodoloji kuramı ise, bireylerin toplumsal gerçekliği, nasıl inşa ettikleri, sürdürdüklerini ve değiştirdiklerini açıklamaya çalışan; tüm bunları yaparken hangi kurallar, ilkeler ve metotlardan yararlandıklarını analiz etmeye çalışan bir disiplin alanıdır. Etnometodolojide toplumsal gerçekliğin nasıl işlediğini açıklamak toplumda var olan üyelerin bakış açılarını bilmekten geçer. Bu yüzden etnometodoloji, gündelik hayatın sosyolojisi olarak da nitelendirilmektedir. Bu bağlamdan hareketle bu çalışmada, etnometodoloji ve sembolik etkileşim kuramlarının gündelik hayat sosyolojisini kurarken hangi temel noktalardan hareket ettiği üzerine bir inceleme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Klasik sosyoloji, sembolik etkileşim, benlik sunumu, ayna benlik, etnometodoloji.

UNDERSTANDING THE EFFECT OF THE THEORIES OF ETHNOMETODOLOGY AND SYMBOLIC INTERACTIONS IN THE CONSTRUCTION OF SOCIAL REALITY

Abstract

In this study, the emergence of symbolic interactionism theory and ethnomethodology theory in American sociology, theoretical assumptions and understanding of society are discussed. The main problematic of the study is the fact that small-scale studies start to be replaced by macro studies in classical sociology and to understand the reasons of this. Thus, the social order, stability, harmony and balance manifestations presented by the theory of functionalism in classical sociology, together with the symbolic interaction and ethnomethodology theories, will change the social sciences. Here, Mead provides the emergence of symbolic interaction theory and offers theories in this regard; I (me), Me (me), Blumer's daily encounters and experiences, Coley's mirror self concept and Goffman's self

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi
Received / Makale Geliş Tarihi: 23.05.2020 Accepted / Kabul Tarihi: 14.06.2020

* Mardin Artuklu Üniversitesi, busra.dogan4747@gmail.com

** Mardin Artuklu Üniversitesi, seherroral@gmail.com

presentation concept. In the ethnomethodology theory, it tries to explain the social reality of individuals, how they construct, maintain and change; In doing all this, it is a discipline that tries to analyze which rules, principles and methods they use. Explaining how social reality works in ethnomethodology is through knowing the perspectives of members present in society. Therefore, ethnomethodology is also described as the sociology of everyday life. In this context, in this study, an investigation will be made on which basic points ethnomethodology and symbolic interaction theories move from when establishing the sociology of daily life.

Keywords: Classical sociology, Symbolic Interaction, Self Presentation, Mirror Self, Ethnomethodology.

GİRİŞ

19. yüzyılda Amerika'da sanayileşmenin gözde şehirlerinden biri olan Chicago yoğun göç dalgası ile toplumsal değişimler ve gelişmeleri analiz etmek adına sosyoloji bölümü ilk olarak 1892'de Chicago'da kurulmuştur. Sosyolojide Chicago ekolü olarak bilinen bu ekol ile pozitivist bakış açısı ile yapısal işlevci kuramlar aracılığıyla çeşitli teoriler sunulmaktaydı. İkinci dünya savaşından sonra sosyal entegrasyona odaklanan yapısal işlevselcilik kuramlarında pozitivist bir bakış açısı hâkimdir.

Birçok sosyolog, toplumsal düzeni aksatan savaş, göç, işsizlik, şiddet gibi problemlerle ilgilenirken, gündelik hayatın hiç aksamadan, rutin bir şekilde devam eden düzenini bir problem olarak ele almayı ihmal etmişlerdir. Bu durum, toplumsal gerçeklikleri ve bireylerin gündelik deneyimlerini gerçekleştirirken kullandıkları metotları tam olarak anlamamızı ve yorumlamamızı engellemektedir. Bu noktada etnometodolar, araştırmalarının merkezine toplumsal gerçeklikleri daha iyi kavramamızı sağlayan, gündelik hayat pratiklerini yerleştirirler. Bu bağlamda bireylerin eylemlerini gerçekleştirirken olaylar karşısında sergilemiş oldukları doğal, sağduyusal veya bilimsel tutumun hangi paradigmlar etrafında kodlandığı sorunu etnometodolojinin ilgi alanına girmektedir. Etnometodoloji, belirli bir toplumdaki üyelerin kendi varoluşlarını devam ettirebilmek için toplumsal normlara uyum sağlamada, farklı bireylerle etkileşime geçmede ya da kendi gündelik deneyimlerinin sürekliliğini sağlamada kullandığı metotların analizini yapmaktır. Böylece etnometodoloji, kendine ait bir amacı, dili, kavramları ve tarzı olması nedeniyle sosyal bilimler alanına yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Bu bağlamda etnometodoloji, geleneksel sosyoloji anlayışında radikal bir değişime neden olmuştur. Şöyle ki, açıklayıcı sosyolojiden ziyade anlamacı sosyolojiye; nicel araştırmalardan ziyade nitel araştırmalara önem verilmeye başlanmıştır. Ancak bu durum, etnometodolojinin klasik sosyolojiyle bağının olmadığı şeklinde yorumlanmamalıdır. Aksine etnometodoloji ile Durkheim ve Weber'in klasik sosyolojisi arasında güçlü bir bağ olmakla birlikte, sembolik etkileşimcilik, fenomenoloji ve varoluşçuluk gibi alanlarla da çeşitli bağlantılar içerisindedir (Coulon, 2015: 10). Bu bağlantıların temel göstergelerinden biri ise, etnometodolojinin bireylerin, gündelik hayat pratiklerindeki ilişkilerini geliştirmek için kullandıkları yöntemleri devam ettirebilmek için toplumda var olan norm ve değerleri nasıl kullandıklarının bir analizini yapmasıdır. Etnometodoloji ve sembolik etkileşim bu hususta iki önemli bağlantı alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamdan hareketle bu çalışmada ilk olarak sembolik etkileşim kuramının teorik gelişim süreci, varsayımları ve kuramcılarının sunmuş olduğu teoriler ele alınmıştır. İkinci olarak etnometodolojinin tarihsel serüvenine değinilmiştir. Burada etnometodolojinin genel anlamda ne olduğu, etnometodolojinin kurucusu olan Grfinkel'in çalışmalarında kimlerin etkisinin bulunduğu değinilmiştir. Üçüncü olarak etnometodolojide kullanılan

temel kavramların neler olduğu üzerinde durulmuştur. Dördüncü olarak hangi yöntemlerin kullanıldığı ve yapılan alan çalışmalarına değinilmiştir. Son olarak etnometodolojiye karşı yapılan eleştiriler ve yakınlaşmalardan söz edilerek sonuç kısmında bu çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

1. Sembolik Etkileşim Kuramının Teorik Gelişim Süreci

Amerika’da siyahilerin 1950’li yıllarda sosyal, politik ve ekonomik eşitlik talepleri karşısında yapısal işlevselci teoriler yetersiz kalarak sistemde meydana gelen çatışmalarda, toplumsal dengenin tekrar kurulamadığı anlaşılmış bu durum karşısında sosyoloji ile ilgili tartışmalar ve eleştiriler başlamıştır. Bu yüzden sosyoloji refleksif olmalı kendi farkındalığı üzerine eleştirel düşünmelidir tartışmaları hız kazanmıştır (Gouldner, 2015: 50-54). Burada yapıya odaklanan sistemi açıklamaya çalışan teorilerden ziyade insan ilişkilerine odaklanan mikro teorilere doğru bir geçiş meydana gelmiştir.

Sembolik etkileşimcilik öğretisi 20. yüzyılın başlarında George Herbert Mead’in öğretilerinden yola çıkılarak oluşturulmuştur. Burada mikro ölçekli teoriler, sembolik etkileşimcilik kuramı üzerinden gelişme göstermeye başlamıştır. Bu kurama göre insanlar arasındaki toplumsal ilişki ve davranış biçimleri semboller aracılığıyla sağlanmakta böylece insanlar arasında sosyal etkileşim sağlanmaktadır. Sembolik etkileşim kuramı da bireylerin kendi aralarındaki ilişki bağlamına atıfta bulunmaktadır. Bu doğrultuda bireylerarası etkileşim sonucu doğan davranışsal değişimler bizlere bireysel ilişkiler sonucu doğan benlik sunumu hakkında ipucu verebilmektedir. Sembolik etkileşim, toplumsal alanda, mikro düzeyde insan davranışının etkilenme sürecinin benlik sunumları aracılığıyla ve bireylerarasında karşılıklı olarak gerçekleştiğine vurgu yaparken yapısal işlevselci yaklaşımın da bir eleştirisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Birey, davranışını sergilemeden önce davranışının toplumsal izdüşümde nasıl bir tepkiyle karşılaşacağını tahmin ederek ona göre davranışını şekillendirebilmektedir. Örneğin, bir çocuk gündelik hayatta annesi veya öğretmeni gibi kişileri taklit edebilirken burada benlik, sosyal ve zihinsel etkileşim vasıtasıyla oluşan bir sürecin ürünü olarak, bireylerin davranışlarına dair beklentilerle şekillenmektedir (Ritzer, 2011: 363-364). Bu durum yapısal işlevselci kuramdan ziyade gündelik yaşamda bireylerin sembolik (jest, mimik, taklit vb.) davranışlarına odaklanan sembolik etkileşim kuramıyla açıklanabilmektedir.

Gündelik yaşamda insanın edindiği bilgiler üzerinden davranışları ile ilgili araştırmalar ve çıkarımlar yapmak sembolik etkileşim kuramı açısından önem arz etmektedir. “Makro olgular kendilerindeki içsel etkenlerle, mümkünse bireylerle açıklamalıdır. Ancak, bireyler dışındaki mikro yapılar da inceleme sahasına dâhildir. Örneğin devlet politikalarında, devletlerin stratejilerinde tercihleri ve yönelimleri olduğu gibi bireylerin de mevcut konumlarında tercihleri ve duygularının etkisi vardır” (Ritzer, 2011: 132).Bu bağlamdan hareketle sembolik etkileşim kuramının önemli temsilcilerinden; Mead, Blumer ve Cooley gibi düşünürlerin benlik, davranış ve rol gibi insan eylemleri ile ilgili sundukları teoriler aracılığıyla sembolik etkileşim kuramı ortaya çıkıp gelişme göstermiştir. Sembolik etkileşimcilere göre birey, davranış kurallarına uygun davranır. Yani etkileşim ve eylemlerin birbirleriyle iletişim kurmaları grupları ve toplumları oluşturur. Böylece insanlar, kendi bakış açılarındaki etki ve davranışlarına döktükleri semboller ve anlamlarını değiştirebilmektedirler (Poloma, 2007: 23-25). İşlevselcilik sunduğu pozitivist bakış açısı ile teori ve toplumsallıklar arasında uçuruma sebep olmuştur. Mead, bireyin şeylere atfettiği anlamın sosyal bir süreçle şekillendiğine vurgu yaparken toplumsal gerçekliği durağan olarak değil bir süreç olarak ele almıştır. Çünkü insanlar ve toplumlar, tamamlanmamış süreçler içerisinde. Bireylerin

gelişimi, sosyal bir süreçten geçerek oluşurken bu toplumsal ilerleme rol alma süreciyle gerçekleşmektedir. Bu durumda rol alma süreci, bireyin kendini diğer bireylerin yerine koyması olarak tanımlanır. Mead'de göre benlik bireyin dışarıdan kendine nesne olarak bakması ve kendini ona göre düzenlemesi ile gerçekleşir. Mead benliği hem özne hem de nesne olarak ele alır. Ben: eyleyen bir özne konumundadır (ferdi ben). Beni- bana: bireyin başkaları için var olan bir dünyada bir nesne konumunda olmasının farkında olmasını içerir (sosyal ben). Ben ve beni bananın etkileşimi eylemi oluşturmaktadır (Mead, 2017: 173-195). Burada ferdi ben ve sosyal ben arasındaki etkileşim bireyin benlik sunumunda önemli bir noktadır. İnsan eylemi sırasında sembollerin kullanılması sembolik etkileşimi temsil ederken jestlerin konuşması veya sembolik olmayan etkileşim biçimi, canlıların jest aracılığıyla eyleme geçmesi veya nesneye tepki vermesi demektir (Coser, 2008:297). Mead, insan iletişimde sembolik etkileşimin eyleme dönüşmesinin önemine vurgu yaparken eylemin zihinsel oluşum sürecine de vurgu yapmaktadır.

Niyeti belirlemede jest, mimik, dil gibi semboller önemli araçlardır çünkü davranışın niyeti eylemin yönünü belirleme açısından önemlidir. “Bir jestin onu yapan ve ona yanıt veren bireyde aynı anlamı uyandırması için belirli sosyal eylemler içerisindeki bireylerde benzer bir tepki uyandırması gerekmektedir. Burada toplumsal etkileşim bireylerin karşılıklı jestlere yanıt verme yeteneğinin gelişmesinden kaynaklanmaktadır” (Mead, 2017: 42). Burada deneyim, davranış esnasında işaret edilen anlam hakkında bilgi sahibi olmak ve karşılıklı etkileşim kurmak açısından önemlidir. Bu deneyimler bireyin tepki uyandırma bilincinde olur ve bu bilinç zihinde oluşur. Davranışsal süreçte meydana gelen deneyimler eylemsel etki ile algıya dönüşebilmektedir. Böylece insanlar, jestleri birbirine benzer şekilde yorumladıkça jestler anlamlı sembollere dönüşür. Davranışlar da rol alma ve benlik sunumu aracılığıyla sosyal dünyada görünür olmakta ve meydana gelmektedir.

Herbert Blumer, Mead'in çalışmalarını devam ettirip geliştirerek ortaya çıkan sosyal teoriyi sembolik etkileşimcilik olarak kavramsallaştırmıştır. Burada sembolik etkileşimciliği açıklamak için çeşitli ilkeler öne sürmektedir; Bunlardan birincisi; bir şeye anlam verdiğimiz ölçüde hareket ediyor olmamız gerekmektedir. İkincisi; Sosyal etkileşimler sonucu şeylere anlam yüklemekteyiz. Aynı şeyin anlamı bireyler arasında farklılık gösterebilir. Son olarak ise, bir şeye yüklediğimiz anlamların günlük karşılaşmalar ve tecrübeler sonucu değişebilmektedir. Dil ve jestler en önemli semboldür. Etkileşim dil ve semboller aracılığı ile sağlanmaktadır (Coser, 2006: 142-150). “İnsan eylemi tek tek bireylerin kendi yorumlama süreçleri sonucunda oluşturduğu bir üründen ziyade, bireyin içinde bulunduğu koşullar tarafından oluşturulan bir şeymiş gibi görülür. Oysa sembolik etkileşimcilikte, toplumun kültür, sosyal sistem, sosyal sınıf ya da sosyal roller gibi yapısal özellikleri, bireyin içinde eylemini oluşturduğu koşulları hazırlamakla birlikte, eylemin belirleyicileri değildir” (Blumer, 1969: 140). Blumer'in sunduğu teorilerin, sosyolojide dönemin hâkim teorisi olan yapısal işlevselciliğe karşı ciddi bir eleştiri olduğu aşikardır. “Yapısal işlevselcilerin tartıştığı gibi, normlar bireylerin davranışlarını belirlemez. Bireyler, davranış kurallarını ya da normları destekleyici bir uyumla davranırlar. Bir yapısal işlevselci, insanların içinde buldukları toplumun ürünleri olduklarını vurgular; bir sembolik etkileşimci ise, madalyonun öbür yüzünü vurgulayarak, toplumsal yapının etkileşimde bulunan kişilerin etkileşimi sonucu yaratıldığını iddia eder” (Polama, 2007: 228). Blumer “sembolik etkileşim” ile beraber sosyolojinin toplumsal alanda temasına yeni bir boyut kazandırmıştır. Artık sosyoloji büyük anlatılardan büyük resimden ziyade gündelik hayatın içine daha fazla dahil olmakta ve incelemektedir. Bunlar gündelik etkinlikler ve pratikler üzerinden rol alma ve benlik sunumları olarak sembolik etkileşimciliğin çıkış noktasını oluşturmaktadır. Burada toplumsal

aktörler arasında sembolik iletişim sürecini anlamak için benlik ve toplum ilişkisi ele alınır. Bu durumda insanlar birbiriyle etkileşim halindedir ve toplum etkileşimlerden oluşmaktadır. Burada benlik toplumsal süreç içerisinde oluşan toplumsal bir kurgudur. Bireyin benliği diğer insanlarla etkileşim sonucu meydana gelmektedir. Sembolik etkileşimci diğer bir isim ise Cooley'dir. Cooley'in ayna benlik ve sempatik içe bakış yöntemi, birincil grup kavramları ön plana çıkar. Ayna Benlik, Bireyin diğer insanların davranışlarına bağlı oluşturduğu kendi imgesidir. Sempatik içe bakış yöntemi, insanların tavır ve davranışlarını, öznenin dünyasına girerek grubun kullandığı sembollerin anlamını öğrenme amacı taşımaktadır (Cosser, 2008: 147-151). Bir diğer sembolik etkileşim kuramcısı Goffman ise gündelik rutinlerden bahsederken tiyatral bir dilden esinlenir ve bireylerin farklı ortamlarda duruma göre adeta bir tiyatro oyuncusu gibi rol değiştirdiğini belirtir. "Bir oyuncuyla bir karakterin nitelikleri arasında çok temel bir fark vardır, ancak her iki tür de devam etmekte olan gösteri açısından önemlidir. Burada gündelik hayatı sergilenen bir gösteri olarak ele alır çünkü kişi ortamdaki diğer kimselere, geçmiş ve gelecek hakkında şu anda verdikleri izlenimlere dayanarak muamele eder. Bu noktada iletişim eylemleri ahlaki eylemlere dönüşür" (Goffman, 2016: 234- 235). Burada bireyin içinde bulunduğu ortamın benlik sunumunda önemli bir rol oynadığı ve bireyin davranışlarına etki ettiği vurgulanmaktadır. Ayrıca "birey, ötekilerin gözlerini onu gözlüyorlar mı diye kontrol edebilir. Buradaki temel varsayım, ancak karşıdaki durumu algıladığında güven içinde eyleme devam edilebileceği şeklindedir" (Goffman, 2016:33). Böylece kişisel deneyimler ve toplumsal tepkiler bireyin davranışının devamlılığını sekteye uğratarak yön değiştirmesine neden olabilmektedir.

Sembolik etkileşimde insan ilişkilerindeki anlamın bağlamsal değişkenliği söz konusu olabilmektedir. Burada davranışlardaki sembollerin sunduğu anlamlar önem arz etmektedir. "Sembolik etkileşimcilere göre süreç kuralları oluşturur veya ayakta tutar. Bireyler davranış kurallarını ya da normları destekleyici bir uyumla davranır. Yani etkileşim ve eylemlerin birbirini ören örüntüleri, grupları ve toplumları oluşturur. Aynı zamanda insanlar, kendi yorumlamaları üzerindeki etkileşim ve eylemde kullandıkları semboller ve anlamlarını değiştirme yeteneğine sahiptirler" (Poloma, 2007: 23-25). Buradan hareketle eylemlerdeki etkileşim düzeyinin davranışlarda sembolik değişimlere yol açabileceği anlaşılmaktadır.

Parsons'a göre, "içselleştirilmiş sistem davranışlarımızı, hatta düşüncelerimizi yönlendirir" (Coulon, 2015:12). Bu yüzden toplum içinde uyum gösterdiğimizizi ve denge halinde olduğumuzu belirtir. Ancak sembolik etkileşimde bu durumun farklılık gösterdiğine şahit oluruz. Çünkü sembolik etkileşim bireyin davranışının toplumsal yapı tarafından standartlaşmasının mümkün olmadığını hatta bireyin benlik sunumunun ortamdaki ortama değişebildiğini ileri sürmektedir. Bu durumdan hareketle "sembolik etkileşimcilikte nesnelere hatta bireyler anlam yüklenen objelerdir. Yüklenen anlam da içerisinde bulunduğu topluma göre değişebilen bir anlam ifade etmektedir. Örneğin inek Amerika için et anlamına gelirken, Hindistan için bir kutsal anlamına gelebilmektedir. Aynı durumda genç bir adam içerisinde bulunduğu gruba göre bir öğrenci bir eş ve bir babayı sembol olarak ifade edebilir" (Poloma, 2007: 30) buradan hareketle sembolik etkileşim, bireyin benlik sunumunun duruma ve ortama göre değişebileceğine ve farklılıklara vurgu yapmaktadır.

2. Etnometodolojinin Tarihsel Serüveni

Etnometodolojik hareketin temeli, Garfinkel'in çalışmalarına dayanmaktadır. Garfinkel, 1950 ve 60 yılları arasında yaptığı çalışmalarla etnometodolojinin temel hatlarını belirlemeye başlamıştır. Garfinkel bu çalışmaları yaparken hocası T. Parsons, Schutz, Aron Gurwitsch ve Edmund Husserl'den etkilenmiştir. Yani etnometodolojik hareketin

başlangıcı Garfinkel olarak görülse de bu serüven, Parsons'ın toplumsal düzen problemi ve Schutz'un fenomenolojik çalışmalarına kadar götürülebilir. Parsons, toplumsal düzen problemini ele alırken temel amacı, bu düzen problemini en derin araştırma düzeyi olarak konumlandırmaktır. Ancak Garfinkel'e göre, Parsons toplumsal düzen probleminde, toplumsal düzenin mevcudiyetini veri olarak ele aldığından fazla derine inemez. Şöyle ki, Parsons, sosyolojik araştırmaların toplum içinde gerçekleştirilebileceği, toplumun kendi üyeleri arasında bilinen ortaklaşa bir dünya olarak var olduğunu ve sosyologların onlarla bu dünyayı kolayca paylaşabileceği düşüncesini sorgulama gereği duymaz (Cuff ve diğerleri, 2015: 175). Aynı zamanda Schutz için, insanların özneler arası bir dünyada yaşadıkları duygusunu nasıl sürdürdükleri, bu dünyanın farklı bireyler için nasıl aynı olduğu, aynı zamanda bu aynı dünyanın bireylerin görüş ve deneyimlerini, nasıl farklı kılabilirdiği temel problemdir. Schutz'a göre, toplumsal dünya özneler arası bir olgudur. Bireyler, etrafındaki dünyayı sahip oldukları bilgiler ışığında anlarlar. Ancak bu bilgileri her birey, kendi başına değil diğer bireylerden onlarda kendilerinden öncekilerden öğrenmiştir. Bu bağlamda Schutz'a göre, kişi, kendinden öncekilerden miras kalan bilgi stokuna göre hareket eder (Cuff ve diğerleri, 2015: 170-171). Böylece Garfinkel, Parsons'ın toplumsal düzen problemi üzerine ortaya attığı görüşleri ve Schutz'un fenomenolojideki görüşlerini geliştirerek etnometodolojik hareketi başlatmıştır.

Garfinkel'i etnometodolojinin başat eseri olan "*Etnometodolojide Araştırmalar*" adlı çalışmaya iten temel sebeplerden bir tanesi toplumsal olguların pratik icralar olarak alınabileceği gerçeğidir. Çünkü toplumsal olgu, sabit bir nesne değildir. Aksine toplumsal olgu, sıradan gündelik metotları kullanan insanların devam eden etkinlikleri sayesinde üretilen bir şeydir ve Garfinkel'e göre sosyoloğun asıl görevi bunu analiz etmektir (Coulon, 2015: 23). Garfinkel, sosyologların bireylerin eylemlerini gerçekleştirirken nasıl bir düzenlilikle yaptıklarını analiz etmelerini ister. Çünkü Garfinkel'e göre, toplumsal yapı, bireyler tarafından gerçekleştirilen bu düzenli eylemler ile oluşmaktadır. Bu düzeni hem bireyler yaşamakta hem de bu düzen, bireylerin yaşaması sonucu ortaya çıkan ürünlere dönüşmektedir. Bu anlamda etnometodolojide toplumsal düzen, diğer sosyolojik yaklaşımlardan farklı bir anlayış olarak karşımıza çıkmaktadır. Garfinkel, ilk olarak sosyolojiyi sınırlı anlam alanları olarak bilim ve sağduyusal dünya arasındaki ilişkiye uygular. Böylece Garfinkel için, sosyolojinin inceleme nesnesini gündelik yaşantı dünyası oluşturur ve bilimsel tutumun kullanılma biçimi araştırma konusu olarak ele alınır. Bu bağlamda hareketle diyebiliriz ki Garfinkel için, sosyolojideki sistematik araştırmalar hem gündelik hayatın araştırılmasıdır hem de bizzat gündelik yaşantı içerisinde gerçekleştirilir. Bu bağlamda Garfinkel'e göre, etnometodolojik hareketi diğer bütün sosyoloji türlerinden ayıran şey, düzen problemini yeniden konumlandırmasıdır (Garfinkel 2015).

2.1 Etnometodolojide Kullanılan Temel Kavramlar

Etnometodoloji, bireylerin gerçekliği kavrarırken, zihinlerinde yeniden kurarken sıradanlaşmış ve rutin hale gelmiş günlük ilişkilerde bile sorgulamadan, çoğunlukla da bilinçsiz olarak kabul ettikleri kural, inanç ve değerleri çözümlenmeyi konu edinen bir disiplindir. Yani etnometodoloji, bireylerin objeleri anlama biçimlerini ve gerçekleşen olayları anlamada kullandıkları yöntemleri inceler. Bu bağlamda etnometodolojide önemli olan insanların toplumsal gerçeklikleri nasıl oluşturduklarını, sürdürdüklerini ve değişimi nasıl sağladıklarını açıklamaya yardımcı olan kavramlar geliştirmektir (Kaşıkçı, 2017: 164). Çünkü toplumun nasıl işlediğini anlamanın yolu, toplumda var olan üyelerin bakış açılarının ne olduğunu anlamaktan geçmektedir. Buradan hareketle etnometodologlar, analizlerini yapabilmek için çeşitli kavramlar kullanmaktadır ancak kullanılan bu kavramların bazıları

başka alanlardan alınmıştır bazılarına ise yeni anlamlar yüklenmiştir. Bu kavramlardan birkaçına değinecek olursak;

a. Pratik/İcra

Garfinkel, etnometodolojide özellikle gündelik hayattaki pratik etkinliklerle ilgilenmektedir. Çünkü etnometodoloji, bireylerin gündelik eylemlerini anlamak ve gerçekleştirmek için kullandıkları metotları araştırır. Bu bağlamda George Psathas'a göre etnometodoloji, toplumsal pratiklerle ilgili metotları açıklamaya çalışan reflektif bir toplumsal pratiktir. Sosyolojinin modeller diye adlandırdığı şey, etnometodolojide üyelerin sürekli devam eden icrası olarak tanımlanmaktadır. Yani gündelik hayat içinde sürekli tekrarlanarak oluşan eylemlerin bilgisine pratik denir. Garfinkel'e göre toplumsal olgular, üyelerin icralarıdır. Toplumsal gerçeklik üyeler tarafından sürekli yaratılır yani önceden var olan bir kendilik değildir. Bu yüzden etnometodoloji üyelerin karar verme süreçlerini, akıl yürütürken başvurdukları metotları, karşılıklı konuşmalarda etkileşimi nasıl sağladıklarını araştırır. Yani etnometodoloji, üyelerin kurallara göre davrandıklarını veri olarak almak yerine, bu kuralları uygularken kullandıkları metotları ortaya çıkarmaya çalışır. (Coulon, 2015: 28-29). Özetle söyleyecek olursak etnometodolojide önemli olan üyelerin içinde yaşayabilecekleri, kabul edilebilir bir dünyayı nasıl inşa ettiklerini gözlemektir.

b. Bağlama-gönderimlilik

Toplumsal hayatımızı şekillendiren en önemli araçlardan bir tanesi dildir. Bu dil ise, gündelik hayatın dilidir. Gündelik hayatımızda her birey bulunmuş olduğu statü itibariyle birtakım eylemlerde bulunur. Öyle ki, öğretmen soru sorar öğrenci cevap verir, kimisi alışveriş yapar, kimisi emir verir, kimisi kitap yazar, kimisi toplantılar düzenler, kimisi yalan söyler kimisi çok konuşur. Ama tüm bunları yaparken herkes aynı dilsel yeterliliği kullanarak yapar. Bağlama gönderimlilik, dil bilimcilerce bir sözcüğün ya da cümlelerin farklı durumsallıklarda farklı anlamlara gelmesini ifade eder. Örneğin; "Hava soğuk" cümlesi kişinin bağlama, içinde bulunduğu duruma göre farklı anlamlara gelebilir (Tatlıcan, 2011: 166). Etnometodologlar, bu görüşlerden hareket ederek araştırmalarını genişletmişlerdir.

Bağlama gönderimli ifadeler, anlamlarını kullandıkları bağlamdan alan "ben", "sen" gibi ifadelerdir. Bağlama gönderimlilik, sözcüklere kesin anlamlarını sadece ürettikleri somut bağlamda kazandırır. Hatta etnometodologlara göre, bağlama gönderimlilik bile, onların potansiyel anlamlarındaki belirsizlikleri ortadan kaldırmaz. Çünkü bağlama gönderimlilik, bütün sembolik formların, kurallar, sözler, hareketler gibi yalnızca icra edildiklerinde ortadan kaybolan ve adeta "tamamlanmamışlık ufku"na işaret ederler. Örneğin; "vesaire" kelimesi etnometodologlara göre, "gösteren" bir ifadenin tamamlayıcısıdır. Garfinkel'e göre, gündelik dil, insanların anlayabileceği sıradan bir anlama sahiptir. İlişkilerimizin anlaşılabilirliği, bağlama gönderimli doğaları ve sözün sarf edildiği koşulların bilgisine bağlıdır. Böylece Garfinkel'e göre, gündelik dilin bağlama gönderimli karakteri bir kusur değil aksine, gündelik dilin temel karakteristiklerinden biridir. Bu bağlamda etnometodoloji, gündelik dili nasıl kullandığımızı da araştırır (Coulon, 2015: 30-33).

c. Refleksivite (Düşünümsellik)

Garfinkel'e göre toplumsal düzen, toplumda var olan üyelerin katılımıyla gerçekleştirilir. Bu düşüncesini doğrulayabilmek adına öğrencileriyle beraber deneyler gerçekleştiren Garfinkel, bu deneylerle gündelik hayatın her gün yeniden nasıl inşa edilebildiğini açıklamaya yönelik bazı temel kavramlar ortaya atmıştır. Bunlardan biri de düşünümsellik yani refleksivitedir (Slattery, 2007). Garfinkel'e göre refleksivite, toplumsal

düzeni sürdürmenin ve anlamının temel koşuludur. Buradan hareketle refleksivite, bir toplumsal portreyi hem betimleyen hem de inşa eden pratikleri ifade eder. Bu süreçte aktif özne olarak yer alan birey, kendisinin ve diğerlerinin eylemleri üzerine düşünebilmekte bu düşünceler sayesinde yapıp ettiklerini değiştirebilme ya da anlayabilme yeteneğine sahiptir. Yani ehliyetli her birey refleksif bir varlıktır ve refleksivite toplumsal hayatın temel koşuludur (Tatlıcan, 2011: 160). Ancak refleksivite, bilinçli olarak yapılan bir eylem değildir. Çünkü insanlar, eylemlerinin refleksif karakterlerinin farkına vardıkları zaman pratik eylemlerini sürdürmekte zorlanabilirler.

d. Açıklanabilirlik

Garfinkel'e göre, bireylerin gündelik hayatlarında kullandıkları metotlar açıklanabilir metotlar olarak analiz edilir. Etnometodolara göre, açıklanabilirlik hem refleksifdir hem de rasyoneldir. Bir etkinliğin açıklanabilirliği o etkinliğin kurucu unsuru ise refleksif, bir etkinliğin anlaşılabilir olması ve bulunduğu koşullar içinde betimlenip değerlendirilebilmesi ise onun rasyonel olduğunu göstermektedir (Coulon, 2015: 37). Bu bağlamdan hareketle denilebilir ki, toplumsal hayatın veya insan eylemlerinin açıklanabilir olduğunu söylemek, onun betimlenebilir, değerlendirilebilir olduğunu söylemektir. Çünkü toplumsal hayatı, görünür kılmak onu anlaşılır kılmaktır. Bu da bireyin toplumsal hayatı anlamlandırmaya çalışırken kullandığı metotlar analiz edilerek gerçekleştirilebilir. Etnometodolar, açıklama pratikleriyle ilgilenirler. Yani, açıklamaların pratik eylem içinde nasıl kullanıldıklarını değerlendirmeye çalışırlar. Çünkü etnometodolar için karşılıklı konuşma analizleri önemlidir. Bununla insanların açıklamalarını analiz eder, aynı zamanda bu açıklamaların diğer insanlar tarafından kabul edilme ya da reddedilme biçimlerine bakarlar. Çünkü etnometodolara göre, toplumsal hayat bireylerin pratik eylemleri ve bu eylemlerde kullandıkları metotlar ile inşa edilmektedir.

e. Üye

Etnometodolojide üye kavramı, herkesin aklına gelen ve özellikle Personscı anlamda kullanılan bir gruba ait olmayı değil, doğal dile hâkimiyet anlamına gelmektedir (Coulon, 2015: 40). Garfinkel için üye kavramını kullanmak yanlıştır. Çünkü akla ilk başta kişi kavramını getirmektedir. Ancak ona göre üye, sadece nefes alan ve düşünen bir kişi değil; aynı zamanda yaşadığı dünyaya anlam kazandıran ve bu dünyaya uyum sağlamak için her türlü aracı inşa eden metotlar kullanan bir kişidir. Bu bağlamda Garfinkel dile hâkimiyetten söz eder. Daha önce de belirttiğimiz gibi entometodoloji de karşılıklı konuşma analizleri, kişinin pratik icraatlarının açıklanabilirliği vs. için önemlidir. Bu bağlamda birey, yaşadığı dünyaya uyum sağlama sürecini, diğer bireylerle var olan ortak dil yani doğal dil aracılığı ile yapmaktadır.

3. Etnometodolojide Yöntem ve Alan Araştırmaları

Garfinkel'in kullandığı etnometodolojideki "metodoloji" terimi üyelerin aylayışını ifade etmektedir. Böylece Garfinkel'in sosyolojik muhakeme olarak söz ettiği üyelerin metodolojileri, etnometodolojik araştırmaların temel odağı haline gelmiştir. Bu bağlamda etnometodoloji, insanların aynı toplumsal hayat içinde yaşarken birbirlerini anlamakta kullandıkları metotlarla ilgilenir. Ancak her toplumsal düzende üyelerin kullandığı metotlar farklıdır. Garfinkel' göre her toplum için bu metotlar, lokaldır, bir gruba özeldir ve yabancı biri onlara doğrudan ulaşamaz (Coulon, 2015: 45). Bu bağlamda etnometodoloji, üyelerin gündelik hayatlarında topluma uyum sağlamalarını kolaylaştıran ya da toplumla çatışmalarına neden olan metotlar üzerinde çalışır.

Garfinkel, sosyolojide toplumsal aktörün refleksivitesinin ve yorumlama kapasitesinin olduğunu kabul eder. Sosyolojide toplumsal aktörün gerçekleştirdiği eylemlerin anlamına sadece uzman sosyologlar ulaşabilir. Çünkü aktör, gündelik eylemlerinin kaynağına dikkat etmez. Mesela, orta sınıfa ait bir kişinin bu aidiyetten kaynaklı müzeye gittiğini bilmez. Garfinkel bu durumu, tersine çevirir. Ona göre, toplumsal aktör, yargı gücünden yoksun değildir. Aktör, gündelik etkinliklerin akışı içinde kendi eylemlerini, anlayabilir, yorumlayabilir ve muhakeme edebilir. Bu bağlamda etnometodolara göre, toplumsal aktörlerin birbirlerinin eylemlerini ve yaşadıkları dünyayı anlamak için kullandıkları metotlar ile uzman sosyologların kullandığı metotlar arasında bir fark yoktur (Garfinkel, 2015: 78-100). Bu bağlamdan hareketle Garfinkel, gündelik hayat etkinliklerinin açıklanabilirliği ve yorumlanabilirliğinde “dokümenter yorum metodu” nu da kullanır. Bu metodu Garfinkel, Manneheim’den almıştır. Garfinkel’e göre, gündelik hayattaki sosyolojide eylemler sırasında dokümenter yorum metodu kullanılır. Bu metod ile aktör, gündelik hayatında karşılaştığı olağandışı bir durumu, gündelik hayatını anlamak için kullandığı kalıp bilgilerin içerisine var olan anlamlar bağlamında yerleştirir (Uca, 2014: 112). Böylece bu metod, somut bir olgunun varsayılan temel bir kalıbının dokümanı olarak ele alınır. Kalıp ise, açıklanabilir, rapor edilebilir ya da betimlenebilir bir şey olduğu için bir anlama veya yorumlama sürecine işaret eder (Coulon, 2015: 48). Garfinkel’göre, gündelik konuşmalarımızın ya da karşılıklı ilişkilerimizin anlamsız olmaması için her zaman bir kalıp ararız. Dilin bağlama gönderimliliğini telafi etmek için de kalıplara başvururuz. Çünkü dokümanter yorum metodu, başkalarının eylemlerini, kalıplarının ifadeleri olarak görmemizi sağlar ve bu kalıplar da bu eylemlerin neler olduğunu görmemizi olanaklı kılar. Böylece, bireyler toplumsal gerçekliği görünür kalıplar inşa ederek açılabilirler (Garfinkel, 2015: 95).

Etnometodolojide en önemli metotlardan biri de karşılıklı konuşma analizidir. Çünkü etnometodolojinin en temel araştırma nesnelere, gündelik konuşmalar yani insanlar arasındaki sözlü alışverişlerdir. Karşılıklı konuşma analizi, dilin toplumsal kullanımı içinde olduğu varsayılan dil yapılarının ve dilin formel özelliklerinin araştırılmasıdır (Coulon, 2015: 54). Biz karşılıklı konuşmalarımız ile ilişkilerimizi organize edebiliriz. Çünkü ilişkilerimiz esnasında karşılıklı konuşmalar, açıklama gerektirmeyen ve buna rağmen bu ilişkileri anlamamızı sağlayan bir düzene tabidir. Etnometodolojide sözler, konuşmanın gelişme seyrini bize gösterecek ve konuşmayı anlamamızı ve konuşmaları sürdürmemizi sağlayacak biçimde organize edilir. Karşılıklı konuşma analizinde konuşmalar özneler arası inşa edilir. Konuşmaların bağlamının ne anlama geldiğini ya da neyi anlattığını bilmemiz için bağlama gönderimliliğine hâkim olmamız gerekmektedir.

Etnometodolar, gündelik hayatın sosyolojisini yaparken daha çok pratik icralarla ilgilendiler. Çünkü onlara göre toplumsal olgular, nesnelere değil pratik icralardır. Bu bağlamda etnometodolar, çalışmalarının merkezine sosyal problemleri yerleştirdiler. Buradan hareketle etnometodolojide birçok alanda sosyolojik araştırmalar yapılmıştır. Bunlardan birkaçını şöyle sıralayabiliriz:

- *Eğitim*; sınıf içi etkileşim, eşitsizliğin yaratılması, derslerin testlerin, danışmanlık süreçlerinin organizasyonu, öğrenci olmayı öğrenme.
- *Yargı sistemi*; polislerin pratik eylemleri (polislerin kriminal vakaları hakimler kadar avukatlarında hukuki vakaları tespit etmek için kullandıkları pratikler betimlenmiştir), mahkemeler, cezaevleri.
- *Tıp pratikleri*; teşhis ve tıbbi pratikler, hastanelerde ölümün organizasyonu, hastaları resmi ve informal olarak kategorileştirme (Coulon, 2015: 67-68).

Bunlarla beraber örgütsel araştırmalar, bilimsel araştırmalar gibi çalışılan daha birçok alan vardır. Etnometodoglar, bu alan araştırmalarını yaparken örneğin eğitimde bir danışmanın öğrencisiyle, yönetimle ilişkisinde hangi prosedürlere göre hareket ettiğini, hangi metotları kullandığını analiz etmeye, yorumlamaya çalışmıştır. 1963'te Cicourel ve Kitsuse tarafından eğitimde bir danışmanın pratik icraları analiz edilmeye çalışılmıştır. Onlara göre, özellikle liselerdeki danışmanların, öğrencilerin niversite tercihlerinin şekillenmesinde ırkçı ve sosyo ekonomik önyargılar temelinde etkilidirler. Bu bağlamda etnometodolojik eğitim araştırmalarında öğrencilerin geleceği açısından önemli olan bu kararların nasıl alındığı analiz edilmeye çalışılmıştır (Coulon, 2015: 72).

4. Etnometodolojiye Eleştiriler ve Yakınlaşmalar

Etnometodolojinin kullandığı metotlar ya da bilgiyi kullanım şeklinde ortaya koyduğu radikal yapılanma yerleşik sosyolojiye bir savaş ilanı olarak görülmüştür. Amerikan Sosyoloji Derneği'nin başka Coser, 1975'te etnometodolojinin Amerikan sosyolojisinin geleceğini tehdit edeceğini düşünerek bir suçlamada bulunur. Coser, etnometodolojinin kısıtlı bir vreye hitap eden özel dilinin sınırları kesin hatlarla belirleme ve ye olmayanları uzak tutma işlevine sahip olduğunu söyler. Aynı zamanda Coser, etnometodolojinin ilgilendiği konuların önemsiz olduğunu dile getirir (Coulon, 2015: 84). Coser'a göre etnometodoloji, karizmatik liderleri, müritlerini birleştiren özel bir dili olması ve sosyolojik topluluğu dikkate almaması nedeniyle bir mezheptir (Coulon, 2015: 88). Bu bağlamda Zimmerman, Coser'ın aslında etnometodolojiyi anlamadığını ifade eder. Etnometodoloji, Coser'ın düşüncesinin aksine "inşa edici pratik" anlayışı yani toplumsal düzen problemini psikolojiye indirgemez. Etnometodoloji insan etkinliklerini analiz ederek toplumsal olguların gündelik eylemlerimize nasıl karıştığını araştırmaya çalışır. Bu bağlamda etnometodoloji, "fenomenolojik indirgeme" olarak görülmez. Gerçekte laboratuvar deneyleri, etnografiler, alan araştırmaları çok titiz bir biçimde kullanılır (Coulon, 2015: 89-90).

Çağdaş sosyologlardan olan Pierre Bourdieu, çalışmalarını "inşacı yapısalcılık" ya da "yapısalcı inşacılık" olarak tanımlar. Bourdieu, yapısalcılık kavramı ile aktörlerden bilinç ve arzularından bağımsız ve onların eylemlerini şekillendiren nesnel yapıların olduğunu ifade ederken; inşacılık ile habitus olarak nitelendirdiği şeyi meydana getiren algı, düşünce, eylem gibi etkinliklerin gruplar ya da sosyal sınıflar tarafından retildeğini ifade eder (Coulon, 2015: 92). Ancak Grfinkel'in ye kavramı ile Bourdieu'nun habitus kavramı arasında fark vardır. Garfinkelde ye, belirli bir toplumsal grubun doğal diline hkimiyete işaret ederken; sosyal sınıfların yeniden üretiminin merkezinde olan habitus, bireyin ya da bir sosyal sınıfın genel karakterine işaret eder. Ancak buna rağmen Bourdieu, hem yapı ve hem de aktör kavramlarına önem vererek etnometodolojiye sentezci bir şekilde yaklaşmıştır.

Marksizm ve etnometodoloji arasında keskin bir uyuramazlık olması beklenirken aksine Coulan'a göre, Garfinkel ve Marx'ın çalışmaları arasında ortak noktalar vardır. Bu ortak noktalar içinde en önemlisi toplumun kendini sürekli yeniden inşası ile ilgiliyken diğer bir önemli nokta ise bu inşanın şeyleştiğini ve Sartrecı anlamda "pratico-inerte" bir dünyaya dönüşmesidir (Coulon, 2015: 93).

Sonuç

Bu çalışmada Amerikan sosyolojisinde sembolik etkileşim kuramının ortaya çıkışını, gelişimini ele alarak sembolik etkileşimcilerin yapısal işlevsel teorilerine sunmuş oldukları eleştiri ve teorik yönelimi ele aldık.

Sembolik etkileşimciler yapısal işlevselcilerden farklı olarak sosyal yapıya odaklanmayarak zihin ve benlik aracılığıyla şekillenen birey davranışının nasıl sunulduğu ve bu benlik sunumunu nelerin etkilediği üzerine eğilmektedir. Burada bireyler arasında kurulan ilişkiler önemlidir. Çünkü bireyin toplumsal alanda etkileşimi, tepkileri ve beklentileri bireyin davranışları üzerinde etkili olmaktadır. Böylece bilimsel gündelik etkinliklerin rasyonel özelliklerinin nasıl şekillendiği üzerine çeşitli teoriler sunulmuştur. Mead, Blumer ve Cooley sembolik etkileşimin kavramsal olarak ana hatlarını çizerken Goffman etkileşim boyutuna odaklanmaktadır. Bunun yanında etnometodoloji kuramı ise, insanların gündelik etkinliklerini gerçekleştirirken ya da toplumsal düzeni inşa ederken hangi temelden hareket ettiğinin ampirik bir incelemesini yapmaya çalışır. Öyle ki Garfinkel' göre, bir toplumun üyelerinin gündelik hayatlarında bir bütünlük, düzenlilik, anlamlar ve toplumsal düzenle ilgili etnometotları ortak bir şekilde nasıl sergileyebildiklerini ve nasıl ürettiklerini sadece etnometodolojik araştırmalar bize gösterebilir. Etnometodolojide bireyin davranışları doğrudan toplumsal konumu tarafından belirlenmez. Çünkü toplumsal düzen bir inşa sürecidir. Ve bu inşa sürecini gerçekleştiren ise bireylerin gündelik hayatlarında gerçekleştirdikleri pratik icralara ve kullandıkları metotlara bağlıdır.

Bu bağlamlardan hareketle bu makalede toplumsal inşa sürecinin etnometodoloji ve sembolik etkileşimcilik kuramı ile nasıl bir soruna dönüştüğünü, etnometodolojinin ve sembolik etkileşim kuramının tarihinin, ne olduğunu, temel kavram ve ilkelerinin neye dayandığını, metodu nasıl kullandıklarını ve en son ne gibi eleştirilere maruz kaldığına değinilmiştir. Özetle toplumsal yapı esasen önceden verili olan bir şey değildir, aynı zamanda aktör ve durum arasındaki ilişki sabit de değildir. Bu yüzden toplumsal yapı, aktör ve durum arasındaki sürekli devam eden ve yenilenebilir, açıklanabilir, yorumlanabilir bir icranın ürünüdür. Etnometodolojinin temel görevi ise bu kurulumun analizini yapmaktır.

Sonuç olarak yapı ve birey düalizmi sunan hâkim pozitivist sosyolojik paradigmanın sarsıldığını ve sosyolojinin dönem dönem yeni alternatifler üretme yolunda olduğu gözlemlenmektedir.

KAYNAKÇA

Berberoğlu, B. (2009). "Klasik ve Çağdaş Sosyal Teoriye Giriş: Eleştirel Bir Perspektif", Çev: Can Cemgil, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay, İstanbul.

Blumer, H. (1969). "Symbolic Interactionism: Perspective And Method" Berkeley: University of California Press.

Coser, L. (2006), "Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi", Hazırlayanlar: Tom B. Bottomore; Robert Nisbet, Çev: Mete Tuncay, Aydın Uğur, Kırmızı Yay, İstanbul.

Coser, L. (2008), "Sosyolojik Düşüncenin Ustaları: Tarihsel Ve Toplumsal Bağlamlarında Fikirler", Çev: Himmet Hülü, De Ki Basım Yayım, Ankara.

Coulon, A. (2015). "Etnometodoloji", Çev. Ümit Tatlıcan. İstanbul: Küre Yay.

Fisher B. ve Strauss A. (1997). "Etkileşimcilik", Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi", Çev: Kurtuluş Dinçer, Editör: Tom Bottomore ve Robert Nisbet, Ayraç Yay, Ankara.

Francis, D. W., Cuff, E. C., Sharrock, W. W. (2015). “Sosyolojide Perspektifler”, Çev. Ümit Tatlıcan, Say Yay, İstanbul.

Garfinkel, H. (2015), “Etnometodolojide Araştırmalar”, Çev: Ümit Tatlıcan, Heretik Yay, İstanbul.

George R. ve Jeffrey S. (2011) “Çağdaş Sosyoloji Kuramları Ve Klasik Kökleri”, Çev: Irmak Ertuna Howison, De Ki Basım Yay, Ankara.

Goffman, E. (2016), “Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu”, Metis Yay, İstanbul.

Gouldner, A. W. (2015), “Batı Sosyolojisinin Yaklaşan Çıkmazı”, Çev: M. Şenol, Sakarya Üniversitesi Kültür Yay, Sakarya.

Kaşıkcı, F. (2017). “Etnometodoloji Üzerine Bir Araştırma”. Toplum Bilim Dergisi, Haziran 11(21), ss. 161-168.

Kızılçelik S. (1996). “Sosyoloji Teorileri 3”, Saray Kitabevleri, İzmir.

Mead, G, H, (2017). “Zihin, Benlik Ve Toplum”, Çev: Yeşim Erdem Heretik Yay, Ankara.

Poloma, M. (2007), “Çağdaş Sosyoloji Kuramları”, Çev: Hayriye Erbaş, EOS Yay, Ankara.

Slattery, M. (2007). “Sosyolojide Temel Fikirler”, Çev. Ümit Tatlıcan & Gülhan Demiriz. Sentez Yay, Bursa.

Tatlıcan, Ü. (2011). “Sosyoloji ve Sosyal Teori Yazıları”, Sentez Yay, İstanbul.

Uca, O. (2014). “Düşünsel Sosyolojide Yapı Eylem Etkileşimine Yönelik Bir Örnek Olay Araştırması”. Sosyoloji Dergisi, 6, ss. 105-128.

Wallace R. A. ve Wolf A. (2004). “Çağdaş Sosyoloji Kuramları: Klasik Geleneğin Geliştirilmesi”, Çev: Leyla Elburuz - M. Rami Ayas, Punto Yay, İzmir.

Wallerstain I. (1999). “Sosyal Bilimleri Düşünmemek: 19. Yüzyıl Paradigmasının Sınırları”, Çev: Taylan Doğan, Avesta Yay, İstanbul.